

РЕЦЕНЗИЯ

от д.ю.н. Красен Стойчев Стойчев, доцент в ПУ “Паисий Хилендарски”

на научните трудове, представени за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност **“професор” в Пловдивския университет “Паисий Хилендарски”**

област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки
професионално направление: 3.6 Право (Гражданско и семейно право).

В конкурса за “професор”, обявен в ДВ, бр. 46 от 09.06.2017 и в интернет-страница на Пловдивския университет за нуждите на катедра “Гражданскоправни науки” към Юридическия факултет, като **единствен** кандидат участва доцент д-р Григор Найденов Григоров от същия университет, катедра “Гражданскоправни науки” към Юридическия факултет.

1. Общо представяне на получените материали

Предмет

Със заповед № Р 33- 4457 от 14.09. 2017 г. на Ректора на Пловдивския университет “Паисий Хилендарски” (ПУ) съм определен за член на научното жури на конкурс за заемане на академичната длъжност **“професор” в ПУ** по област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки; професионално направление 3.6 Право (Гражданско и семейно право), обявен за нуждите на Юридическия факултет.

Доц. Григоров е представил необходимия съгласно Правилника за развитие на академичния състав на ПУ „П. Хилендарски“ комплект от документи за участие в конкурса. Кандидатът е приложил два свои научни труда (чл.77, ал.1, т.7 ПРАСПУ „П. Хилендарски“): монографията „Несъстоятелност“, С., Сиби, 2017, 467 стр. и „Bulgaria“, In International Encyclopedia of Laws: Corporations and Partnerships, Kluwer Law International, 2015, 221p.

Разпределението на представените научни трудове с отношение към конкурса е както следва: първият научен труд е с българско предназначение, а вторият е част от международно сравнително-правно изследване.

2. Кратки биографични данни за кандидата.

Г-н Григор Григоров е завършил право в Софийския университет. Постъпва през 1991 г. като редовен докторант в Института за държавата и правото при БАН и в края на 1995 г. му е дадена образователната и научна степен „доктор“. Избран е 2003 г. за доцент в Института за държавата и правото. От 1995 г. той е преподавател в ПУ „Паисий Хилендарски“. Към момента г-н Григоров работи в Университета на основен трудов договор и чете лекции по учебните дисциплини „Търговско право“ и „Производство по несъстоятелност“ в Юридическия факултет, както и в други факултети на Университета. Научен ръководител на девет докторанта, от които четирима са защитили успешно дисертациите си. Той има общо около петдесет научни публикации – монографии, студии и статии основно по въпросите на търговското право. Председател е на Научния съвет на Института за държавата и правото при БАН.

3. Оценка на научните трудове

За участие в конкурса доц. Григор Григоров е представил два научни труда: „Несъстоятелност“, С., Сиби, 2017, 467 стр. и „Bulgaria“, In International Encyclopedia of Laws: Corporations and Partnerships, Kluwer Law International, 2015, 221p.

I. Монографията „Несъстоятелност“ е посветена на твърде важен, интересен и богат по съдържанието си правен проблем. Изборът на автора сам по себе си е свидетелство за стремежа му да се занимава с теоретичното и практическо осмисляне на основни правни институти, а желанието за разработването му - отговор към предизвикателствата, които той поставя. Темата е трудна не само като обхват, но и в дълбочина. Тя не само се докосва до немалък като брой въпроси на юридическата теория и практика, но изследването изисква доста висока степен на овладяване на юридическите знания и опит за анализ. Монографията има не само съществено теоретична, но и голямо практическо значение. Много от въпросите, на които се спира авторът, се решават противоречиво в съдебната практика и в правната литература. Затова както научната общност, така и практикуващите юристи и студенти се нуждаят от подобно съчинение.

Монографията се състои от предговор, осем глави и допълнение относно промените в Търговския закон в материята за търговската несъстоятелност от 2016 г. Структурата ѝ е оформена по интересен и оригинален начин – първите две глави съставляват своеобразна обща част на института, а останалите се отнасят до развитието на производството и засягат главно процесуални въпроси. Всяка от главите обхваща няколко параграфа, в които се разглеждат отделни проблеми на несъстоятелността. Всяка от главите, както и

параграфите на първите две глави имат собствен увод където се идентифицират въпросите съставляващи предмет на изследването, както и основните положения, на които стъпва правния анализ.

Структурата на дисертационния труд е оформена правилно и следва възприета от автора концепция относно ролята и значението на несъстоятелността. Несъмнен принос на разработката е оформянето на своеобразна обща част на института, която в момента е разпределена между две глави. Заслужава да се отбележи, че проблемът за материалните основания за откриване на производството също представлява част от общите положения наред с понятието за несъстоятелност, участниците в производството, органите и масата на несъстоятелността. Обединяването им в общ дял мисля, че би представлявало несъмнено стъпка към още по-висока степен на обобщаване и систематизация на проблематиката със следващи отгук някои други промени. Останалите глави следват по същество системата на част IV на Търговския закон, като в някои случаи авторът е групирал въпроси, които иначе законодателят е обособил в отделни глави на закона. Онова, което обединява изложението между глава трета и глава осма, вкл. и по-голямата част от допълнението е, че то се занимава основно с въпроси на процедурата, по която производството се развива.

В контекста на структурата на дисертационния труд бих искал да обърна внимание и на формулировката на неговото заглавие и то в чисто концептуален план. В предговора авторът изрично посочва, че предмет на разглеждане е несъстоятелността по ТЗ. Заглавието е формулирано по-общо – „Несъстоятелност“ – очевидно под влияние на налагащи се тенденции към разширяване на приложното поле на търговската несъстоятелност, които се наблюдават и у нас (срв. чл.14, ал.4 от Закона за юридическите лица с нестопанска цел). Все пак въпросите на несъстоятелността на банки, застрахователни дружества и дружествата за допълнително социално осигуряване, както и на сдруженията и фондациите, които са специални по отношение на уредбата по ТЗ, макар и в определена степен монографията да се занимава и с тях, по същество остават извън предмета на изследването. Според мен всички те могат да се обособят и да оформят своеобразна особена част на несъстоятелността. Давам си сметка, че включването им им би увеличило значително обема на труда, който и към момента е твърде е значителен

Монографията е с много богат научен апарат и има голям брой бележки под линия. Авторът демонстрира завидно познаване на проблема, както в теоретичен, така и в чисто практически план. Той познава изключително добре както специализираната литература, която се отнася до предмета на дисертацията, така и литературата, която се занимава с общите въпроси на

търговското, на гражданското право и на гражданския процес. В работата се цитират множество автори, българи и чужденци, като техните тези са представени ясно и след обстойно проучване като с тях се води стойностна научна полемика. Детайлно се анализира и съдебната практика, която има отношение по темата на дисертацията.

Изследването е изградено в по-голямата си част от позицията на юридическия позитивизъм и се свежда до пространен и задълбочен анализ и разбор на нормативната уредба, в т.ч. като се подлагат на критика неудачните формулировки и конструкции на действащото у нас законодателство. Същевременно се обхващат, а в редица случаи и критично се обсъждат развитите в литературата постановки относно търговската несъстоятелност. Със завидно умение авторът въвежда убедителни аргументи или предлага допълнителни доводи в полза на най-приемливата по негово мнение теза. Бих искал специално да отбележа, че в провежданото научно изследване доста оригинално се вплитат и конструкции, които са типични за икономическия подход в правото, особено когато става дума за обосноваване на по-ефективни от стопанска гледна точка решения. Съображенията от икономически характер обаче се обсъждат в контекста на правния дискурс. Изключително широко се използва и сравнителноправния подход - коментират се германското, австрийското, френското, италианското, английското, американското, руското и много други законодателства, както и задълбочени анализи на доктрината, особено на Германия, Австрия Франция, Англия, по повод обсъжданите в книгата въпроси. Специално бих искал да обърна внимание и на използването в труда на историческия подход, при това не само в контекста на българската правна система, но и на други правни системи, което му дава особена дълбочина и го прави много ценен. Когато се извършват съпоставки с по-старите и отменени у нас закони, въпросите се обсъждат в контекста на приемственост между действащото и отмененото право. Особено важно е да се изтъкне също така, че изследването е проведено поначало последователно, от единни позиции и не са допускат вътрешни противоречия. Прави впечатление желанието на автора да навлезе в дълбочината на въпросите, които обсъжда и анализира, както и да ги обхване в тяхната цялост и логиката на систематиката на изложението.

Глава първа се отнася до общи въпроси относно несъстоятелността, вкл. понятието за нея като обективно право и като производство, както и правните фигури на кредиторите на несъстоятелността и масата на несъстоятелността. Извеждат се целите и принципите, вкл. специфичните за производството по несъстоятелност принципи. Споделям тезата, че фокусът на производството е поставен върху обществения интерес (с.34), от което следва императивния характер на уредбата и неговия универсален характер, макар, че в някои

случаи авторът го равнопоставя с интереса на кредитора и на длъжника и неговите работници (с.19). В глава втора е налице едно твърде задълбочено и убедително изследване на понятията неплатежоспособност и свръхзадълженост, както и други особени основания за откриване на производство по несъстоятелност. Глава трета е посветена на възможните решения на съда по молба за откриване на производство по несъстоятелност, както и последиците от откриването на производството. Глава четвърта се занимава с деликатната проблематика на установяване, запазване и попълване на масата на несъстоятелността като са разгледани редица конкретни хипотези на действия на събиране на невнесен капитал прекратяване на договори, прихващане, недействителност на действия и сделки, както и прекратяване на участието на длъжника в търговски дружества. Струва ми се обаче, че се нуждае от известно прецизиране тезата на автора, че за прекратяването на договорите по чл.644 ТЗ трябва да се търси разумен баланс между интереса на кредитора по съответния договор и интереса на кредиторите, които ще се удовлетворяват от масата на несъстоятелността. Интересът на последните винаги има приоритет и затова законът постановява, че кредиторът по прекратения договор има право на обезщетение за вреди, което правилно според мен авторът разглежда като „старо“ задължение, а не като нововъзникнало. Прекратяването на договорите при това би следвало да се разглежда и като реакция срещу възможно право на задържане, предвид неговото блокиращо действие, което при това е поначало неопределено. Освен това не мисля, че с исковете по чл.646, ал.2 и чл.647 ТЗ могат да се атакуват и материални действия на длъжника (с.299). Глава пета е посветена на действията по предявяване и приемани на вземанията и оспорването на одобрения от съда списък на приетите вземания. Глава шеста се занимава с оздравяването на предприятието на длъжника, правната характеристика на плана за оздравяване и неговото действие. Намирам за уместна критиката, която авторът прави на разпоредбата на чл.706, ал.2 ТЗ, според който солидарните длъжници, поръчителите, лицата, които са обезпечили задължение на длъжника с ипотека или залог не могат да се ползват от облекченията, които планът дава на длъжника. Струва ми се обаче, че е нужно да се прецизира становището на автора относно правната характеристика на плана. Най-напред с оглед на обстоятелството, че той може да се предложи и от длъжника и след това, доколкото съдът е длъжен да го призове за участие в събранието на кредиторите, а това дали той ще участва е друг въпрос. Така може да се преодолее крайното по мое мнение положение планът за оздравяване да бъде наложен длъжника да го изпълнява. Глава седма е посветена на обявяването на длъжника в несъстоятелност, както и осребряване и разпределението на масата. В глава осма, която е най-кратката, има за

предмет е извънсъдебното споразумение и основанията за възобновяване на производството. Не мисля обаче, че издържана тезата, според която извънсъдебното споразумение може да се квалифицира и като установителен договор (с.415) при положение, че след това според автора то има и регулиращо действие (с.417). Най-сетне, допълнението е посветено основно на въведеното през 2016 г. ново производство по стабилизация на търговеца, както и на отделни промени в Търговския закон. Цялото изложение в тази глава има характер на принос.

Приносите на труда са многобройни, съществени и важни с оглед развитието на нашето право. За първи път се анализират принципите на производството по несъстоятелност, вкл. как общите принципи на гражданския процес се проявяват в него, така и специфичните за него принципи. Същото се отнася и до обяснението на отношението между производството по ТЗ и производството по ДОПК. Характер на принос има понататък и очертаното понятие за „кредитор на несъстоятелността“ и неговото отграничаване от останалите кредитори на длъжника, както и постановката за нетипичния кредитор (с.88) и за кредитора на масата на несъстоятелността (с.93). Авторът предлага оригинално обяснение на причините, поради които се открива производство по несъстоятелност срещу скрит съучастник (с.77). Прави впечатление и детайлната разработка на въпросите за послесмъртната несъстоятелност. Важно е да се изтъкне също така и обяснението на неспособността за плащане като елемент на неплатежоспособността, както и очертаването на кръга на вземанията, които следва да се вземат предвид при преценката за неплатежоспособност на длъжника. Приноси се съдържат и в обяснението на презумпцията за неплатежоспособност. Прави впечатление и много задълбочената разработка на проблема за свръхзадължеността, както и критиката на нейното приравняване на неплатежоспособността. Характер на принос има постановката за правния интерес на кредитора при откриване на производството по несъстоятелност, вкл. необходимостта от разграничаването на материалната от процесуалната легитимация в производството по разглеждане на молбата. Същото се отнася и до извеждането на общи белези на исковете за недействителност на сделки и действия. Нова за нашата доктрина е и тезата, че не само кредитор с изискуем парично вземане може да подава молба за откриване на производството. За първи път у нас обосновано, в контекста на характера на производството и въз основата на изведено общо правило, вкл. и изключенията от него, се дава отговор на въпроса, кои съдебни и арбитражни дела срещу длъжника следва да бъдат спрени. От съществено значение е и изясняването на въпроса за прекратяването на договорите в рамките на производството по несъстоятелност. За първи път у нас се разглежда подробно въпросът за прекратяването на участието на длъжника в

търговски дружества в качеството му на способ за попълване на масата на несъстоятелността. Като принос следва да бъдат отчитани и критиките срещу условията за извършване на прихващане в производството по несъстоятелност, на реда на осребряване на имуществото от масата на несъстоятелността, на основанията за заличаването на длъжника след прекратяването на производството, на критичните оценки на принципа за безусловното освобождаване на длъжника от задълженията по чл.739 ТЗ, на господстващото у нас схващане, че със заличаването на длъжника се погасяват и задълженията му към кредиторите. Основателни и са възраженията срещу погасяването на вземането поради пропускането на преклузивния срок по чл.688, ал.1 ТЗ предвид целите на производството по несъстоятелност.

Когато става въпрос за приноси, които труда притежава, бих искал да посоча, че в него се съдържат редица обосновани и аргументирани предложения *de lege ferenda*. Не само изключително доброто познаване на чужди законодателства, но и задълбочените му теоретична и практическа познания в областта на търговското право, гражданското право, гражданския процес и теорията на правото, е позволило на автора да прави твърде стойностни и ценни изводи във връзка с навлизането на най-модерните виждания и решения в областта на несъстоятелността.

Като принос следва да се посочи и обсъждането на въпроса за международната компетентност на българския съд, както и очертаването на международните източници на правото на несъстоятелността.

Предвид изключително сложния и разнообразен характер на проблемите, с които се занимава монографията естествено тя „задава тон“ за дискусия. Биха могли да се направят по мое мнение отделни критични бележки по отношение на някои съдържащи се в нея постановки. Споделям заключението на автора, че несъстоятелността в условията на пазарната икономика има една основна цел – да се съхранят пазарните отношения и да се „изчисти“ пазара от онези участници в него, които затрудняват или дори могат да блокират неговото нормално функциониране. Оттук и връзката между целите на несъстоятелността и целите на производството по несъстоятелност, както и обяснението, защо производството по несъстоятелност е въпрос от обществен интерес и се налага уредбата му да бъде императивна по своята природа, както и неговия универсален характер. В този смисъл авторът съвсем основателно разглежда разпоредбата на чл.607 ТЗ в контекста именно на посочената основна цел. Не мисля обаче, че така очертаните в тази разпоредба цели съвсем не са равностойни, макар че обратната теза също да има своите поддръжници в литературата. Първата – да се осигури справедливото удовлетворяване на кредиторите – е водещата, докато втората - възможността за оздравяване на предприятието на длъжника – няма същата стойност.

Всъщност въпреки формулировката на чл.607 ТЗ, същият този закон определя твърде кратки и преклузивни срокове за приемане на плана за оздравяване на предприятието, както и „обраства“ цялата процедура с редица формални изисквания, вкл. възможността съдът да утвърди плана само в случай, че той отговаря на определени в закона изисквания. Затова и привличането на тази посочена в чл.607 ТЗ втора цел при аргументацията на едно или друго решение, макар и подобен подход да среща под една или друга форма в литературата, би следвало да бъде по-внимателно и по-ограничен.

От прецизиране се нуждае и тезата за правната природа на оздравителния план. В труда той се квалифицира като особена многостранна сделка. Става въпрос за една твърде обща по същината си теза. По-точно ми се струва да се посочи, че оздравителният план представлява вид съставна сделка от типа на решенията. В този смисъл по-ясно ще се проявят и различията между него и съдебната спогодба, до която той по своите правни характеристики стои твърде близо. От допълнителна аргументация се нуждае тезата, че оздравителният план може да се развили по общите правила на ЗЗД.

Не съм съгласен и с възгледа, според който и незначителното превишаване на размера на паричното задължение на имуществото на капиталовите търговски дружества, няма значение с оглед преценката за свръхзадълженост. Принцип в правото, вкл. и в частното право е *De minimis non currat praetor (lex)*. Затова и не е необходимо да се намесва разпоредбите на чл.742, ал.1 и чл.631 ТЗ. Още повече навлиза се в тежко производство и с него възникват сериозни неблагоприятни последици. Най-сетне, става въпрос за продаваемо имущество, а неговата цена не може да бъде отнапред точно определена в пазарни условия. Затова и с основание авторът приема, че неплатежоспособността не бива да бъде незначителна (с.184).

Допълнително заслужава да се уточни и характера на производството по молба за откриване на производство по несъстоятелност. То се квалифицира по различен начин в зависимост от това, дали молбата се подава от кредитор или от длъжник. В първия случай правилно то се определя като специално исково производство, а в другия – като наподобяващо охранително производство. Малко по-надолу обаче, предвид ефекта на решението – сила на пресъдено нещо – то се определя като спорно. В този контекст се сблъскваме и със сложната конструкция правото да бъде едновременно задължение.

Не може да има обаче никакво съмнение, че представената монография представлява твърде ценно за нашата юридическа наука съчинение. Авторът демонстрира завидна ерудиция и вещина и показва завидни възможности при систематизацията, осмислянето и обяснението на основен институт на търговското право. Както академичната общност, така и практикуващите

юристи и студенти се нуждаят от подобен научен труд и без съмнение той ще бъде след водещите в нашата търговскоправна литература.

II. Монографията „Bulgaria“, In International Encyclopedia of Laws: Corporations and Partnerships“ е част от широко мащабна сравнително правна разработка, която има за цел да даде представа за развитието на правните отрасли в правните системи на отделните държави по света. Трудът е посветен на българското дружествено право и следва предварително зададена структура на изложението. Колкото до термините и понятията, те са ориентирани към англо-американския стандарт за обозначаване на дружествата и са предварително установени. Това е така за да се даде възможност на юристите от други държави да се ориентират и запознаят с българското дружествено право. Обемът на съчинението е също фиксиран.

В началото на монографията се разглеждат някои общи въпроси относно източниците на търговското право (законодателство и устави, респ. дружествени договори), както и съотношението между тях, проблеми на международното частно право (юрисдикцията на българските съдилища, националността на дружествата, признаването на юридическо лице), както и проблематиката във връзка с участието на работниците в управлението. Първата част е посветена на акционерното дружество и дружеството с ограничена отговорност. Основно внимание се отделя на акционерното дружество като се разглеждат неговите правни характеристики, учредяване, индивидуализиращи белези, капитал и акции, управление, прекратяване, сливанията и придобиване на акции или дялове. Идеята на възложителите е била именно чрез акционерното дружество да се изяснят основните параметри на действащото у нас дружествено право. Колкото до дружеството с ограничена отговорност тук са очертани различията му с акционерното дружество. Втората част е посветена на правния режим на договора за дружество по ЗЗД, събирателното дружество, командитното дружество, командитното дружество с акции и кооперациите. Акцентът е поставен върху членствените отношения и техните особености.

Трябва да се отбележи, че монографията има това достойнство да даде доста добра представа за българското дружествено право извън страната, тъй като го обяснява с помощта на съответната английска терминология и с оглед на международно установените в тази сфера на правото понятия. Преносите в монографията се отнасят до изясняването на различните значения и концепции за капитал (номинален, издаден, внесен, максимален) и как те се възприемат и интерпретират в българското законодателство. Наистина тези въпроси са от значение от гледна точка на икономистите параметри на дейността, но имат своето място и правния дискурс. Оригинални моменти има и в изложението

относно търговията на акции на регулирания пазар, както и относно придобиването на „свои“ акции от акционерното дружество. Характер на принос имат анализът относно публичното предложение за придобиване на акции от акционерното дружество и най-вече въпросът за защитата на акционерите, както и относно придобиването на контрол върху акционерното дружество. Принос е и обстоятелството, че авторът успява да обясни на незапознати с нашата правна система нейните основни характеристики и особености.

4. Заключение:

Оценката ми за представените научни трудове е много висока. Кандидатът в конкурса е представил сериозни монографии, които имат водещо значение в българската търговско-правна литература. Разработките му са пряко ориентирани към развитието на правната наука у нас. Същевременно, особено що се отнася до монографията „Несъстоятелност“, тя може с успех да бъде използвана и като учебник при преподаването на дисциплината.

След запознаването ми с представените в конкурса монографии и анализа на тяхната значимост и съдържащите се в тях научни и научно-приложни приноси с пълно убеждение намирам за основателно да дам своята положителна оценка и да препоръчам на Научното жури да изготви доклад-предложение до Факултетния съвет на Юридическия факултет за избор на **доцент Григор Найденов Григоров** на академичната длъжност „професор“ в ПУ „П. Хилендарски“ по професионално направление 3.6 Право (Гражданско и семейно право), обявен за нуждите на Юридическия факултет.

3 ноември 2017 г.